

The background of the cover is a close-up photograph of several ripe red tomatoes on their green stems. Overlaid on the bottom left is a large, colorful geometric graphic consisting of several overlapping, rounded triangular and polygonal shapes in shades of red, pink, yellow, and green.

Nationale Tuinbouwagenda 2019-2030

Circulaire tuinbouw in de praktijk:
de prioriteiten van de tuinbouw
verenigd in Greenports Nederland

Voorwoord

**Circulaire tuinbouw in de praktijk:
de prioriteiten van de tuinbouw
verenigd in Greenports Nederland**

Onder het motto 'Feeding and Greening the Cities' ligt er een geweldige opdracht voor de tuinbouw om de wereld mooier en gezonder te maken. Het Nederlandse tuinbouwcluster is een economisch gezonde sector. Tuinbouw & Uitgangsmaterialen (T&U) is één van de negen door de Nederlandse overheid erkende nationale topsectoren.

Om onze sterke positie te behouden, om wereldwijd een koploper te zijn in circulaire tuinbouw en oplossingen te bieden voor een gezonde en duurzame samenleving, zien we een aantal transitie voor ons. Deze omschakelingen overstijgen de draagkracht en slagkracht van de individuele bedrijven, brancheorganisaties en ketens. Door samen te werken in het tuinbouwcluster en met kennispartners en overheden op alle niveaus kunnen we de gewenste veranderingen gezamenlijk in gang zetten en resultaten boeken.

Wij nodigen u daarom uit om met ons aan de slag te gaan met de eerste Nationale Tuinbouwagenda.

Wat deze agenda toevoegt, is een gedeelde visie en de ambitie om de prioriteiten concreet vorm te geven.

Deze agenda bevat de zeven prioriteiten die we tot en met 2030 gaan oppakken. De agenda volgt met deze prioriteiten de eerder uitgezette route. De basis voor deze 'Nationale Tuinbouwagenda' is gelegd in de 'Verklaring Impulsagenda Greenports 3.0 2017', van de samenwerkende greenports. De zeven uitdagingen voor de tuinbouw die de verklaring benoemde, zijn de prioriteiten in deze 'Nationale Tuinbouwagenda'. Deze prioriteiten sluiten aan op de meetlat uit de visie van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) 'Waardevol en Verbonden' en het nationale 'Klimaatakkoord'.

We kunnen die gezamenlijke uitvoering coördineren vanuit een centraal platform; via Greenports Nederland. De 'Verklaring Impulsagenda Greenports 3.0 2017' heeft geleid tot de oprichting van Greenports Nederland. Zeven regionale greenports hebben zich hierin publiek/privaat verenigd. Hierbij zijn landelijke organisaties aangesloten. De landelijke brancheorganisaties hebben zich verenigd in Tuinbouw NL (voorheen Greenport Holland). Via personele unies is Tuinbouw NL vertegenwoordigd in Greenports Nederland. De provinciale en gemeentelijke overheden trokken tot heden voor het tuinbouwbeleid gezamenlijk op in Greenport Holland overheden. Dit afstemmingsoverleg is opgegaan in Greenports Nederland.

Greenports Nederland is een ontwikkelende en open netwerkorganisatie. We heten alle partijen, van binnen en buiten de tuinbouw, van harte welkom om zich aan te sluiten bij de uitvoering van de Nationale 'Tuinbouwagenda'. Programma's die op onderdelen in verschillende branches lopen, kunnen worden geïntegreerd in deze nationale agenda. We sluiten zo aan op programma's die al zijn ontwikkeld om de tuinbouwsector te verduurzamen en versterken. Dit voorkomt vertraging en inefficiëntie. Jaarlijks stellen we een activiteitenplan op met de stakeholders.

Door structureel het hele tuinbouwcluster te verduurzamen, versterken we onze concurrentiekracht en blijven we een succesvol voorbeeld voor ondernemend Nederland.

Wij gaan met u aan de slag om doorbraken en versnellingen te realiseren.

Jaap Bond
Voorzitter Greenports Nederland

Niek Jan van Kesteren
Voorzitter Tuinbouw NL

Inhoud

Voorwoord 2

Samenvatting 5

1. De Nederlandse tuinbouw 6

Betekenis Nederlands tuinbouwcluster.....6

Gezamenlijke agenda 8

Netwerksamenwerking 8

Akkoord van en met de tuinbouw.....10

2. Gezamenlijke ambitie en doelen 12

Koploper in circulaire tuinbouw 14

Van ambitie naar doelstellingen voor verduurzaming en circulariteit.....14

Prioriteiten 15

3. De prioriteiten en de aanpak richting 2030 16

De rol en aanpak van Greenports Nederland.....17

Organisatie- en procesafspraken.....18

Prioriteit energie.....20

Prioriteit ruimtelijke inrichting 24

Prioriteit verslogistiek.....27

Prioriteit gezonde planten, gezonde mensen 30

Prioriteit innovatie 36

Prioriteit arbeidsmarkt & onderwijs 40

Prioriteit internationalisering 43

Colofon 47

Samenvatting

Met het hele tuinbouwcluster, samen met de flankerende organisaties en voorzieningen, willen we de groeiende steden in de wereld voeden en vergroenen. Daarvoor zetten we in op een circulaire, duurzame tuinbouw en verdere versterking van de internationale concurrentiepositie.

Er zijn prioriteiten en belemmeringen die de bedrijven, branches en regionale greenports overstijgen en die in het hele tuinbouwcluster gevoeld worden. Deze wil de sector aanpakken en wegnemen. Door één aanspreekpunt voor gesprekspartners te vormen kan de tuinbouw dit beter realiseren en oplossingen versnellen. Die behoefte ligt aan de basis van deze nationale agenda.

De 'Nationale Tuinbouwagenda' is een weerslag van de overkoepelende prioriteiten die we als tuinbouwcluster zien om onze sector te verduurzamen en de concurrentiepositie te versterken:

1

ENERGIE

Versneld naar een klimaatneutrale tuinbouw.

2

RUIMTELIJKE INRICHTING

Het tuinbouwareaal moderniseren en verduurzamen.

3

VERSLOGISTIEK

Een snel en optimaal benut versnetwerk uitbouwen, gericht op een lagere footprint. En markttoegang behouden en uitbouwen.

4

GEZONDE PLANTEN, GEZONDE MENSEN

Teelt verduurzamen en gezonde voeding en een groene omgeving (binnen en buiten) stimuleren.

5

INNOVATIE

Internationaal leidend blijven in kennisontwikkeling en kennistoepassing.

6

ARBEIDSMARKT & ONDERWIJS

Zorgen voor voldoende en goed opgeleide mensen voor groene banen op alle niveaus.

7

INTERNATIONALISERING

Nieuwe markten ontwikkelen en kennis valoriseren, Holland tuinbouw branding en Europese samenwerking stimuleren.

De Nationale Tuinbouwagenda van het verenigd bedrijfsleven, overheden en kennisinstellingen, de regionale greenports en de nationale brancheverenigingen, samenwerkend via Greenports Nederland en Tuinbouw NL, is de onderlegger behorend bij het Tuinbouwakkoord.

4

5

1 De Nederlandse tuinbouw

Betekenis Nederlands tuinbouwcluster

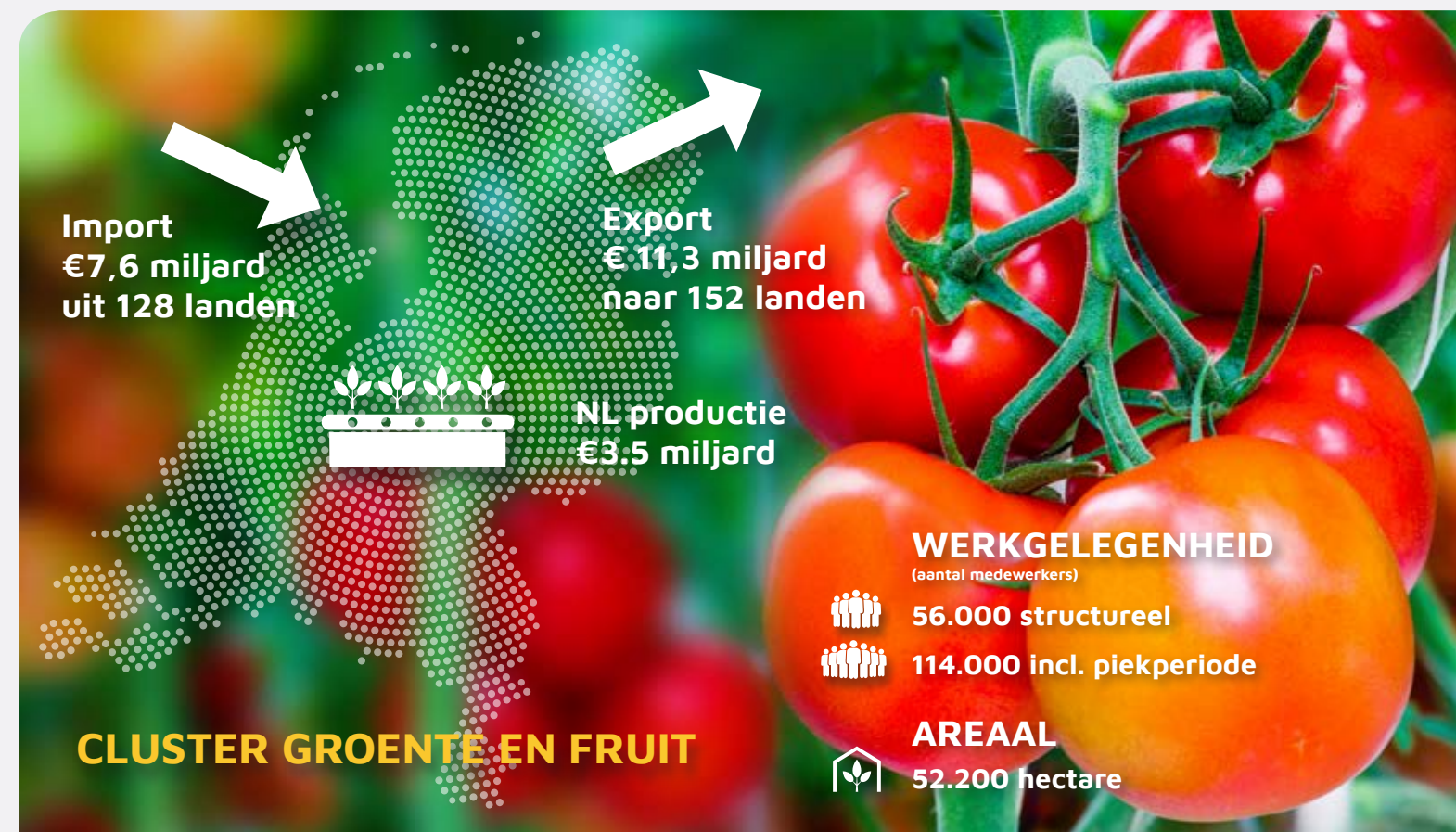
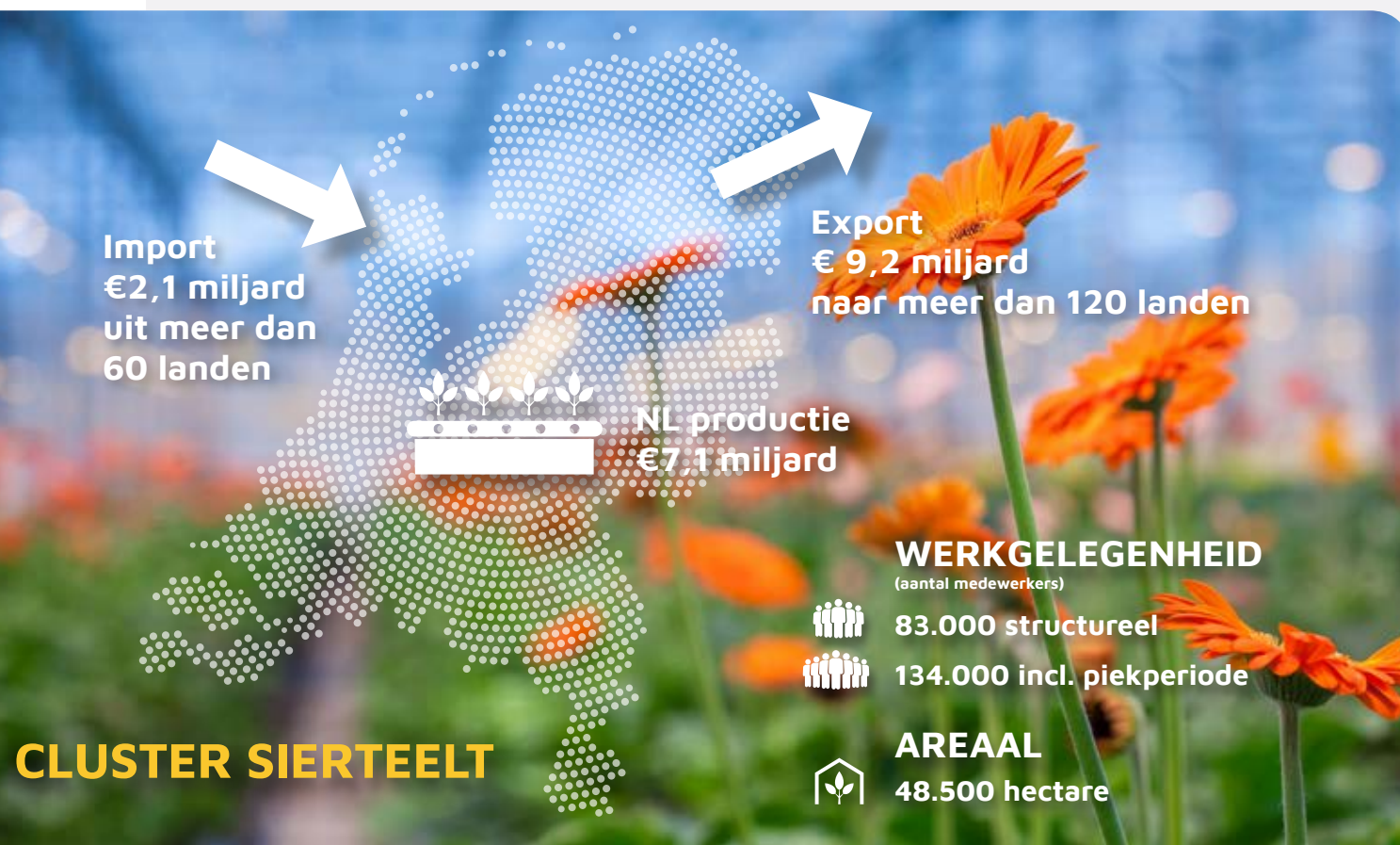
De Nederlandse tuinbouw is een economisch gezonde sector, met complete en sterke branches, waarin de volledige productie- en afzetketens van sierteelt, voedingstuinbouw, inclusief uitgangsmateriaal en technologie, aanwezig zijn. Ook gespecialiseerde dienstverlening en onderwijs- en kennisinstellingen maken onderdeel uit van dit tuinbouwcluster. De tuinbouw is georganiseerd in regionale greenports en nationale brancheverenigingen.

Met dit hele tuinbouwcluster bieden we wereldwijd oplossingen die nodig zijn voor een gezonde en duurzame samenleving. De voedingstuinbouw zorgt voor de beschikbaarheid van groenten, fruit en paddenstoelen als onderdeel van een gezond voedingspatroon. Zo draagt de sector bij aan het voorkomen van ziekten als obesitas, hart- en vaatziekten en van ondervoeding vanwege een eenzijdig voedingspatroon. De sierteelt levert met planten, bloemen, bollen en bomen een groene en kleurrijke leefomgeving. Een groene omgeving (binnen en buiten) draagt bij aan een hoger welzijn op uiteenlopende manieren: van het voorkomen van depressies tot een betere luchtkwaliteit en minder hittestress in verstedelijkte gebieden.

Over de volle breedte zijn ondernemers en organisaties bezig met energietransitie, duurzaam bodembeheer, de ontwikkeling van weerbare rassen en de inzet van gewasbescherming waarin biologische middelen maximaal zijn geïntegreerd. Veel initiatieven uit het tuinbouwcluster sluiten aan op de kringloopgedachten in de samenleving. De glastuinbouw geldt als voorbeeldsector voor de energietransitie richting een klimaatneutrale samenleving. Productiebedrijven zetten in samenwerking met de technologieleveranciers en kennisinstellingen grote stappen in het sluiten van waterkringen en het goed inspelen op klimaatveranderingen. Onder meer door zoet water op te slaan in de ondergrond, aardwarmte te benutten en CO₂ als restproduct uit de industrie in te zetten.

De uitgangspositie van het Nederlandse tuinbouwcluster is goed:

- De Nederlandse tuinbouw vormt een sterk en samenhangend economisch, logistiek en innovatief cluster. Deze hechte samenhang wordt nu al benut om exportkansen te vergroten.
- Het tuinbouwcluster in Nederland is zeer compleet en werkt regionaal en nationaal sterk samen, waardoor alle benodigde producten, voorzieningen en kennis beschikbaar en bereikbaar zijn.
- Door in Nederland te blijven beschikken over een gezonde productiebasis en ruimte om te investeren en innoveren, kan het cluster producten en technologie blijven ontwikkelen waarmee Nederland zijn internationale innovatievoorsprong behoudt en versterkt.
- Op een verantwoorde en duurzame manier steden voeden en vergroenen brengen ondernemers en kennisinstellingen nu al in West-Europa in de praktijk. Daarmee heeft Nederland de blauwdrukken, de concepten en de praktijkervaring opgebouwd om hierin ook buiten Europa voortrekker te worden. Kennis, uitgangsmateriaal, beproefde duurzame productiesystemen en logistieke concepten kunnen buiten Europa worden ingezet en gevaloriseerd als belangrijk exportproduct voor de Nederlandse tuinbouw.

Gezamenlijke agenda

Veel stappen op weg naar een duurzame toekomst voor de tuinbouw zetten ondernemers zelf. Vaak in samenwerking met anderen, verenigd in regionale greenports, nationale brancheorganisaties of consortia voor publiek/private samenwerking via Topsector Tuinbouw & Uitgangsmaterialen.

Er zijn echter prioriteiten en belemmeringen die de bedrijven, branches en regionale greenports, overstijgen en die in het hele tuinbouwcluster gevoeld worden, zoals het realiseren van een klimaatneutrale tuinbouw, modernisering van de productie en logistiek, goede mogelijkheden realiseren voor een gezonde teelt en consumptie en blijven beschikken over voldoende, betaalbare arbeidskrachten. De tuinbouw wordt gekenmerkt door een grote diversiteit aan bedrijven en branches. Maar deze prioriteiten wil de tuinbouwsector gezamenlijk aanpakken en wegnemen, samen met overheden en kennisinstellingen, met één stem.

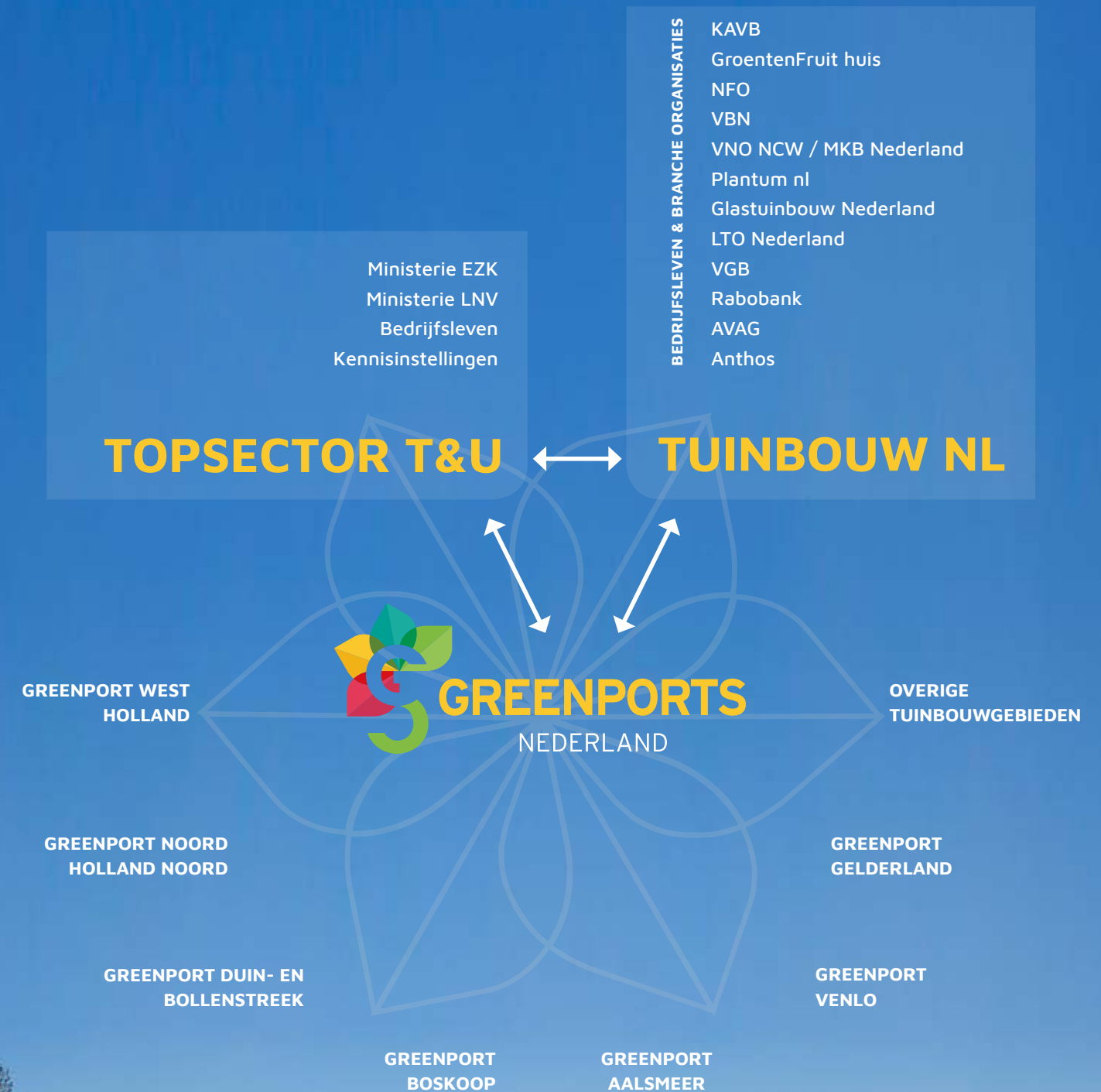
Die behoefte is het startpunt van deze agenda. De Nationale Tuinbouwagenda is een weerslag van de overkoepelende prioriteiten die we als tuinbouwcluster zien om onze sector te verduurzamen en de concurrentiepositie te versterken.

Netwerksamenwerking

De plek waar overeenstemming kan worden bereikt over ieders inzet voor het succesvol aangaan en afronden van de uitdagingen waarvoor de tuinbouw staat, is Greenports Nederland. Dit is de overkoepelende netwerkorganisatie van de regionale greenports en landelijke organisaties, samen met de overheden. Via Greenports Nederland kunnen deze partijen gezamenlijk de regie voeren over de aanpak van landelijke dossiers en de uitvoering van regio-overstijgende opgaven.

De regionale greenports vormen samen met Tuinbouw NL, kennisinstellingen en de overheden de GreenBoard van Greenports Nederland. De GreenBoard is het strategisch platform van Greenports Nederland, de opdrachtgever van deze agenda en bespreekt op reguliere basis de voortgang met de Minister van LNV.

Het bestuur van Topsector Tuinbouw & Uitgangsmaterialen (T&U) is verbonden met de GreenBoard. Topsector T&U stimuleert vanuit het ministerie van Economische Zaken en Klimaat (EZK) samen met uitvoeringsorganisatie TKI Tuinbouw & Uitgangsmaterialen innovatie in de tuinbouw en richt zich op het innovatievermogen van de sector, de ontwikkeling van human capital en versterking van de internationale positie van de tuinbouwsector. De netwerkorganisatie Greenports Nederland gaat ook de verbinding aan met de initiatieven die passen binnen de circulaire toekomst van de tuinbouw, zoals Coalitie HOT, Green meets Ports, Groenpact, SIGN, Hortimation en platforms als de T&U Lobbygroep en programma's als Kas als Energiebron, Stichting De Groene Stad, het Nationaal Actieplan Groenten en Fruit of de 'Toekomstvisie gewasbescherming 2030, naar weerbare planten en teeltsystemen'.

Alle regionale Greenports hebben een eigen netwerk met daarin provincie, regionaal bedrijfsleven en kennisinstellingen.

Netwerksamenwerking Greenports Nederland

Akkoord van en met de tuinbouw

De 'Nationale Tuinbouwagenda' is de onderlegger behorend bij het Tuinbouwakkoord. Als tuinbouwcluster pakken we met dit akkoord de leiding over onze toekomst. We zien in de overheden (lokaal, provinciaal en landelijk) als mede-ondertekenaar een partner die dilemma's kan doorbreken door te verbinden en bij te dragen aan versnelling. Dat wordt onderstreept door het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) in de visie op kringloopland- en tuinbouw en door het signaal van de minister van LNV aan de Tweede Kamer dat zij een verbindende rol wil spelen als het gaat om de ondersteuning van de gezamenlijke ambities van de regionale greenports en landelijke organisaties, verenigd in Greenports Nederland.

De visie in deze agenda sluit goed aan op internationaal geformuleerde doelen zoals de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties en op nationale opgaven vanuit het nationale 'Klimaatakkoord', de 'Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte (SVIR)' en de resultaten van het MIRT-onderzoek 'Greenports en de samenwerking met Mainports'. De prioriteiten van de agenda zijn ook input voor de aankomende 'Nationale Omgevingsvisie (NOVI)'.

Deze 'Nationale Tuinbouwagenda 2019-2030' wordt successievelijk uitgewerkt naar projecten en concrete afspraken tussen de tuinbouwpartners, waaronder het Rijk.

Deze Nationale Tuinbouwagenda 2019-2030 wordt uitgewerkt naar projecten en concrete afspraken tussen de tuinbouwpartners, waaronder het Rijk

2 Gezamenlijke ambitie en doelen

Feeding and greening the cities

In 2030 heeft Nederland een toekomstbestendig, duurzaam en circulair tuinbouwcluster dat wereldwijd toonaangevend is. Het Nederlandse tuinbouwcluster draagt in 2030 met kennis, systemen en producten bij aan voldoende beschikbare en gezonde voeding voor de wereldbevolking en aan de vergroening van stedelijke agglomeraties (binnens- en buitenshuis) voor meer welzijn en klimaatadaptatie. Op die manier helpt het Nederlands tuinbouwcluster bij het realiseren van de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties en de duurzaamheidsdoelen binnen de EU.

De wereld staat voor een grote opgave. In 2030 leven er 8,5 miljard mensen op de aarde. De komende twaalf jaar komt er een miljard mensen bij.

De urbanisatie zet onverminderd door. Wereldwijd zullen honderden (mega)steden komende jaren over voldoende duurzaam geproduceerd voedsel en siergewassen willen beschikken, rekening houdend met klimaatopgaven, het voorkomen van verspilling van grondstoffen en het behoud van biodiversiteit. In 2030 zal 60 procent van de wereldbevolking in steden en stedelijke agglomeraties wonen, in 2050 zelfs 70 procent. Al deze mensen hebben voor een gezonde levensstijl en een gevoel van welbehagen gezond voedsel nodig en een gezonde omgeving, zowel binnenshuis als daarbuiten. Vanwege de klimaatverandering is aanpassing aan wateroverlast en hittestress nodig, met vergroening als remedie om steden leefbaar te houden.

Het Nederlands tuinbouwcluster draagt bij aan deze grote maatschappelijke opgaven, met duurzame voedselvoorziening en siergewassen en met uitgangsmateriaal, technologie en kennis voor grootstedelijke gebieden in heel de wereld. We verduurzamen als cluster en vergroten onze circulariteit, vermarkten deze ontwikkelingen internationaal en brengen ze zo tot waarde.

RELEVANTIE VAN HET TOTALE NEDERLANDSE TUINBOUW-CLUSTER (2018)

Exportwaarde	€ 28,4 miljard
Productie-areaal	100.000 hectare (5,6 % van de beschikbare cultuurgrond)
Loonsom	€ 2,0 miljard
Werkgelegenheid (Medewerkers)	structureel 200.000 (inclusief piekperiode 322.000)
Export-bereik	>150 landen
Scouring van import landen	>130 landen

KENGETALLEN PER BRANCHE

Branche	NL productie x miljard euro	Import waarde x miljard euro	Exportwaarde x miljard euro
Groenten en fruit	3,5	7,6	11,3
Sierteelt (inclusief bomen en bollen)	7,1	2,1	9,2
Totaal productie	10,6	9,7	20,5
Uitgangsmaterialen			2,9
Techniek	6,0		5,0
Totaal Tuinbouw			28,4

Koploper in circulaire tuinbouw

Onze ambitie realiseren is niet mogelijk zonder circulariteit; verspilling voorkomen en grondstoffen hergebruiken. Circulaire tuinbouw betekent zuinig omgaan met energie en water, duurzaam bodembeheer en lekken van grondstoffen, emissie van gewasbeschermingsmiddelen naar bodem, water en lucht en verspilling en inefficiënties voorkomen. Het Nederlandse tuinbouwcluster heeft al op veel fronten stappen gezet op weg naar een circulaire sector. Daarmee is de tuinbouw één van de sectoren die het verschil kunnen maken in een duurzame toekomst van ons land, met duurzame oplossingen voor grote maatschappelijke vraagstukken. De 'Nationale Tuinbouwagenda' voorziet in ambities en plannen om de ecologische voetafdruk van de sector verder te verlagen en de biodiversiteit te vergroten.

Het Nederlands tuinbouwcluster heeft al op vele fronten stappen gezet op weg naar een circulaire sector

Van ambitie naar doelstellingen voor verduurzaming en circulariteit

We verbinden onze ambitie aan duidelijke doelen en harde doelstellingen, gekoppeld aan een aantal prioriteiten. Daarmee tonen we aan dat we met recht een voorbeeldcluster zijn binnen de Nederlandse en Europese economie.

In de komende periode stellen we met alle partijen die in Greenports Nederland verenigd zijn de doelstellingen vast en introduceren we een programma voor monitoring en begeleiding. We hebben hier op deelterreinen al ervaring mee en boeken resultaten, zoals met 'Kas als Energiebron'. Zo'n programmatische aanpak zien we als voorbeeld voor alle prioriteiten. Dit programma omvat concrete doelstellingen, een monitoringsprogramma en een onderliggend investeringsprogramma en is verbonden met maatschappelijke doelen.

Duurzame, circulaire tuinbouw is ook een communicatieve opgave. We doen het goed en dat willen we samen uitdragen in Nederland en daarbuiten. Omdat Nederland intensief produceert, heeft de Nederlandse tuinbouw een relatief hoge milieubelasting per hectare. Echter, dankzij de efficiënte productie is de ecologische voetafdruk per stuk of per kilo product juist bijzonder laag. Om onze resultaten zichtbaar te maken, willen we zoveel mogelijk aansluiten bij bestaande monitoringssystemen en gaan we de behaalde resultaten uitdragen.

Prioriteiten

De ambitie 'feeding and greening the cities' willen we realiseren via de volgende prioriteiten:

1 ENERGIE

Versneld naar een klimaatneutrale tuinbouw.

2 RUIMTELIJKE INRICHTING

Het tuinbouwareaal moderniseren en verduurzamen.

3 VERSLOGISTIEK

Een snel en optimaal benut versnetwerk uitbouwen, gericht op een lagere footprint. En markttoegang behouden en uitbouwen.

4 GEZONDE PLANTEN, GEZONDE MENSEN

Teelt verduurzamen en gezonde voeding en een groene omgeving (binnen en buiten) stimuleren.

5 INNOVATIE

Internationaal leidend blijven in kennisontwikkeling en kennistoepassing.

6 ARBEIDSMARKT & ONDERWIJS

Zorgen voor voldoende en goed opgeleide mensen voor groene banen op alle niveaus.

7 INTERNATIONALISERING

Nieuwe markten ontwikkelen en kennis valoriseren, Holland tuinbouw branding en Europese samenwerking stimuleren.

De eerste vier zijn de inhoudelijke prioriteiten. Innovatie, arbeidsmarkt & onderwijs en internationalisering zijn meer randvoorwaarden scheppend.

In 2030 leven er 8,5 miljard mensen op aarde, waarvan 60 procent in steden. Al deze mensen hebben gezonde voeding en groen en bloemen in hun omgeving nodig.

3 De prioriteiten en de aanpak richting 2030

De zeven prioriteiten zijn uitgewerkt naar een agenda met een focus op de komende drie jaar en een doorloop tot 2030. Via transitietafels van Greenports Nederland zijn bedrijfsleven, overheid en kennisinstellingen in een triplehelix-samenwerking gestart per prioriteit doelstellingen en gewenste acties te formuleren. Hierbij sluiten ze aan op programma's die al zijn ontwikkeld om het tuinbouwcluster te verduurzamen en versterken. De uitwerking krijgt in 2019 verder vorm en wordt onderdeel van deze agenda. De resultaten gaan we monitoren. We actualiseren de agenda jaarlijks. In de open netwerksamenwerking van Greenports Nederland verwelkomen we graag nieuwe partners en samenwerking met partijen van binnen en buiten de tuinbouwsector. De akkerbouw en sectoren als logistiek en high tech bijvoorbeeld, waarmee we via cross-overs kunnen samenwerken aan het realiseren van doelstellingen binnen onze prioriteiten.

FEEDING AND GREENING THE CITIES

Kennis delen

Visievorming

Beleid beïnvloeden

Communicatie

ENERGIE

RUIMTELIJKE INRICHTING

VERSLAGSTIEK

GEZONDE PLANTEN, GEZONDE MENSEN

INNOVATIE

ARBEIDSMARKT & ONDERWIJS

INTERNATIONALISERING

De rol en aanpak van Greenports Nederland

Greenports Nederland staat voor initiatieven bundelen en verbinden, voor samenhang brengen in beleid en uitvoering en voor hiaten of obstakels agenderen op de juiste tafels en zorgen voor voortgang. Zo kunnen ondernemers en andere partners slimme projecten uitvoeren: regionaal wat kan en nationaal wat moet.

De rol van Greenports Nederland omvat het versterken van de regionale greenports en het nationale tuinbouwcluster, onder meer door kennis te delen, kansen en problemen te definiëren, experimenten in gang zetten en op te schalen. Maar ook door de uitvoering te vergemakkelijken door aan te sturen op maatwerk in wet- en regelgeving of slimme financieringsconstructies.

Greenports Nederland hanteert hiervoor de volgende aanpak:

- De board van Greenports Nederland bewaakt de uitvoering van de 'Nationale Tuinbouwagenda'; de board overlegt jaarlijks met de minister van LNV.
- De 'Nationale Tuinbouwagenda' is onderlegger voor het 'Tuinbouwakkoord' dat de partners uit het tuinbouwcluster inclusief de overheden gesloten hebben.
- Voor elk van de prioriteiten richt Greenports Nederland met haar partners een transitietafel in met sleutelspelers en experts vanuit het bedrijfsleven, kennis & onderwijs en/of overheid. Daarbij sluit Greenports Nederland zoveel mogelijk aan bij bestaande platforms en initiatieven.
- De transitietafels worden ondersteund door aanjaagteams.
- Greenports Nederland creëert via haar GreenBoard bestuurlijk eigenaarschap door GreenBoard-leden de verantwoordelijkheid te geven voor een goede verbinding tussen de GreenBoard, de transitietafels, regionale en landelijke trajecten.
- De bestuurlijke trekkers bespreken de voortgang van de transitie voor de prioriteiten in de GreenBoard.
- De aanjaagteams vormen de verbinding met de bestuurlijke duo's en zorgen voor de voortgang van de transitietafels. Zij leveren per kwartaal rapportages.
- De aanjaagteams worden gevormd vanuit de proces- en inhoudsdeskundigen van greenports, bedrijfsleven en/of overheden.
- Greenports Nederland ondersteunt kansrijke business-cases, door partijen bij elkaar te brengen, de weg te wijzen naar regelingen of slimme investeringsconstructies.
- Greenports Nederland is het landelijke orgaan/verbinder van de regionale greenports.
- Greenports Nederland stimuleert de samenwerkende organisaties kennis te delen en te communiceren, zowel op landelijk niveau als in de regio.

De prioriteiten en de aanpak richting 2030

Het secretariaat van Greenports Nederland geeft in samenwerking met de partners invulling aan bovengenoemde aanpak door:

- Samenwerking aan te gaan met de partners uit het netwerk.
- Prioriteiten van deze agenda met elkaar te verbinden.
- De aanjaagteams te formeren en het proces te faciliteren.
- Secretariaatstaken te vervullen voor de GreenBoard van Greenport Nederland.
- Programmamanagement en projecten op te zetten in samenwerking met de partners en de regionale greenports.
- Regio's, ketens en branches te verbinden, kennis te delen en te verspreiden.
- Communicatie, netwerkvorming en lobby te verzorgen voor afgestemde onderdelen.

Organisatie- en procesafspraken

Bij de start van Greenports Nederland is een aantal uitgangspunten vastgelegd voor de governance. De samenwerking richt zich op dossiers die de regionale greenports en de sectorbelangen overstijgen. We maken de volgende organisatie- en procesafspraken:

- De GreenBoard stelt deze agenda vast; jaarlijks zal er een evaluatiemoment zijn voor deelnemende partijen.
- Greenports Nederland actualiseert de agenda jaarlijks en voorziet deze van een begroting.
- Greenports Nederland rapporteert over de voortgang en maakt een jaarverslag.
- De GreenBoard bewaakt de uitvoering; de GreenBoard overlegt jaarlijks met de minister van LNV, waarbij LNV namens het Rijk de verbinder is met andere ministeries.

TUINBOUW AGENDA

GREENBOARD
GREENPORTS
NEDERLAND

DAGELIJKS BESTUUR EN SECRETARIAAT

- voortgang
- besluitvorming
- bewaking
- integraliteit

ENERGIE

INTERNATIONALISERING

RUIMTELIJKE
INRICHTING

ARBEIDSMARKT
& ONDERWIJS

VERSLOGISTIEK

INNOVATIE

GEZONDE PLANTEN, GEZONDE MENSEN

Prioriteit ENERGIE

AMBITIE

Versneld naar een klimaatneutrale tuinbouw

Onze ambitie is om ervoor te zorgen dat de glastuinbouwsector in 2040 klimaatneutraal is. De bloembollen- en paddenstoelensectoren streven ernaar om in 2030 klimaatneutraal te zijn.

Waarom zijn afspraken nodig op nationaal niveau?

De sector wil de concurrentiepositie en license to produce op lange termijn behouden, de afhankelijkheid van gas en andere fossiele brandstoffen verminderen en bijdragen aan de internationale klimaatdoelen. Hiervoor is een energietransitie nodig die grote investeringen vergt in onderzoek, aanpassing van kassen en teeltsystemen en in infrastructuur. Voor ondernemers kan klimaatneutraal produceren een aantrekkelijk bedrijfseconomisch perspectief bieden. Bovendien versterkt dit de mondiale marktpositie van de sector en de ontwikkelde kennis en innovaties vormen een exportproduct.

De glastuinbouw heeft de transitie al in gang gezet. Deze transitie succesvol afronden vraagt voortzetten en intensiveren van de kennis- en innovatie-ontwikkeling. Het ontbreken van een hoofdinfrastructuur voor warmtenetten is een obstakel op Nederlandse schaal. Het gebruik van aardwarmte in de tuinbouw is een kans, maar er kleven wel risico's aan. De kosten- en batenverdeling van deze ontwikkelingen is nog niet duidelijk. Ook is er onvoldoende zicht op de voor gewasgroei benodigde beschikbaarheid van externe CO₂. Netwerken voor levering gaan gepaard met hoge kosten en het is onduidelijk wie hierin zou moeten investeren.

Wat loopt er al?

In zomer 2017 is het klimaatoverleg Plantaardige Producten gestart, een breed overleg voor alle plantaardige sectoren in de land- en tuinbouw. In dit overleg zijn onder meer LTO betrokken en de LTO Vakgroepen Vollegrondsgroenten en Boomteelt, de fruittelers via NFO, de groente- en fruitverwerkende industrie (VIGEF), de ministeries van Infrastructuur & Waterstaat (I&W) en van EZK en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Doel is onder meer energiebesparing en meer inzet van duurzame energie.

Het 'Convenant Schone en Zuinige Agrosectoren', ook wel Agroconvenant genoemd, kent algemene afspraken en afspraken per branche, voor minder uitstoot van CO₂ en broeikasgassen, meer duurzame energie toepassen en energiebesparing. Voor de tuinbouw zijn er afspraken gemaakt voor bloembollen en bolbloemen, paddenstoelen en glastuinbouw.

Glastuinbouw Nederland en het ministerie van LNV werken al meer dan tien jaar samen in een publiek/private samenwerking aan de ambitie van een klimaatneutrale glastuinbouw. Daarvoor hebben zij doelen en ambities vastgelegd in een convenant en zetten zij het innovatie- en actieprogramma Kas als Energiebron in om de doelen te bereiken, samen met de glastuinbouwketen en gelieerde partijen. Kern is samenwerken aan energiebesparing, duurzame energie (geothermie, elektriciteit, restwarmte, biomassa en biogas) en CO₂-toepassing. Het programma Kas als Energiebron is succesvol. Zo is bijvoorbeeld Het Nieuwe Telen-concept ontwikkeld (een compleet nieuwe manier van energiezuinig telen), is aardwarmte op de kaart gezet, een garantieregeling aardwarmte ontwikkeld en zijn nieuwe kastypen en -technieken onderzocht, ontwikkeld en nog in ontwikkeling. Met de gerealiseerde energiebesparing en het vervangen van aardgas door duurzame bronnen voor verwarming en belichting, plus de daaraan gekoppelde circulaire bronnen voor CO₂, levert de glastuinbouw inmiddels een substantiële bijdrage aan de Nederlandse klimaatdoelen.

Prioriteit ENERGIE

Doelen en afspraken zijn tussen bedrijfsleven en ministeries van LNV, Economische Zaken en Klimaat (EZK) en Financiën vastgelegd in het 'Convenant CO₂-emissieruimte glastuinbouw 2020' en de 'Meerjarenafspraak Energietransitie glastuinbouw 2020', aangevuld met regionale green deals. De CO₂-emissie wordt geborgd in het CO₂-sectorsysteem dat is vastgelegd in de Wet Milieubeheer (toekomstige 'Omgevingswet') en dat wordt uitgevoerd door RVO. Als de sector de afgesproken CO₂-emissiegrens niet haalt dan wordt de overschrijding verrekend met individuele ondernemingen. In het ontwerp-'Klimaatakkoord' hebben de partijen de ambitie aangescherpt en aangegeven versneld (in 2040) klimaatneutraal te willen worden. Daarmee reduceert de sector per 2030 1,65 Mton extra CO₂, bovenop de afspraak vanuit het Regeerakkoord om minimaal 1 Mton extra CO₂ te reduceren.

In het ontwerp-'Klimaatakkoord' is opgenomen dat Glastuinbouw Nederland, de ministeries van LNV, EZK, provincies, gemeenten, greenports en maatschappelijke organisaties een landelijk transitiecollege Kas als Energiebron formeren. Het transitiecollege neemt de verantwoordelijkheid voor realisatie en borging van het CO₂-doel 2030 en de bijbehorende afspraken in het 'Klimaatakkoord'. De taken en verantwoordelijkheden van de leden van het transitiecollege zijn verbonden aan de afspraken in het 'Klimaatakkoord'. De afspraken worden vastgelegd in een nieuw glastuinbouwconvenant voor de periode 2020-2030 in opvolging van het 'Convenant CO₂-emissieruimte glastuinbouw 2020', de 'Meerjarenafspraak Energietransitie Glastuinbouw 2020' en het 'Convenant Schone en Zuinige Agrosectore'. Het transitiecollege is verantwoordelijk voor de werkplannen, monitoring en communicatie.

Wat willen we bereiken binnen Greenports Nederland?

Op nationaal niveau willen de partijen in Greenports Nederland (conform het ontwerp-Klimaatakkoord):

- De gebiedsgerichte aanpak uitwerken.
- Een versnelde gebiedsgerichte implementatie van CO₂-vrije energievoorziening organiseren.
- Een match tot stand brengen tussen projecten en partijen in de verschillende regio's.

Dit door deel te nemen aan het te formeren transitiecollege. Een aantal partijen uit Greenport Nederland is in het transitiecollege vertegenwoordigd. De aansturing op het energiedossier en verbinding met het brede 'Klimaatakkoord' ligt bij het transitiecollege. Dit richt zich op de verbinding en borging van het landelijk beleid met de uitvoering en gebiedsgerichte aanpak in de regio's. Het transitiecollege wil ervoor zorgen dat ondernemers en overheden in de regio investeringsrijpe projecten met grote milieu-impact ontwikkelen en realiseren en dat belemmeringen worden weggenomen.

De in Greenports Nederland samenwerkende organisaties gaan ondersteunen in het verder brengen van kansrijke businesscases, door partijen bij elkaar te brengen, de weg te wijzen naar regelingen of slimme investeringsconstructies. Er is een belangrijke rol voor die samenwerkende organisaties in kennisdeling en communicatie, zowel op landelijk niveau als in de regio.

Wat pakken we op in de agenda energie?

De punten uit de agenda energie worden uitgevoerd. De afspraken voor de uitvoering van deze maatregelen, die de toekomstbestendigheid van de glastuinbouw borgen, zijn al gemaakt tussen bedrijfsleven en overheden en worden vastgelegd in het nieuwe glastuinbouwconvenant.

De agenda energie zal SMART-doelstellingen en een heldere taakverdeling bevatten. We pakken het volgende op:

1 Een versnelde gebiedsgerichte implementatie van een CO ₂ -vrije energievoorziening realiseren.	6 Een werkorganisatie opzetten voor gebiedsaanpak, inclusief middelen om zaken te versnellen.
2 Modernisering van het glastuinbouwareaal (zie prioriteit ruimtelijke inrichting).	7 Verankering gebiedsaanpak in omgevingsvisies, ruimtelijke-ordering(RO)beleid en vergunningenbeleid.
3 Gebiedsvisies opzetten in alle regio's met glastuinbouw, inclusief ruimtelijke ordening, onder- en bovengronds ruimtebeslag.	8 Experimenteerruimte organiseren voor regelgeving en vergunningverlening.
4 Versnelling realiseren van businesscases voor de voorziening van CO ₂ , warmte en elektra.	9 Kennis delen tussen de diverse regio's over de gebiedsaanpak.
5 Regionale energiestrategieën (RES) uitvoeren, met verankering van glastuinbouwbelangen.	10 Gebiedsmonitorsystematiek ontwikkelen, aansluitend op de landelijke aanpak (emissieregistratie.nl en PBL-methodiek).

De tafel energie van Greenports Nederland geeft de agenda in 2019 verder vorm, in nauwe afstemming met de bestaande energiestrategieën/akkoorden van de regionale greenports.

Prioriteit RUIMTELIJKE INRICHTING

Het tuinbouwareaal moderniseren

Onze ambitie is om in 2030 te beschikken over klimaatbestendig en modern productieareaal, gericht op duurzame productie, circulaire inrichting, meer biodiversiteit en beschikbaarheid van energie en warmte, schoon water en andere productiefactoren.

Waarom zijn afspraken nodig op nationaal niveau?

De primaire productie in de greenports en de andere tuinbouwgebieden behouden, is van groot belang. Zonder productie verdwijnt het bestaansrecht van andere onderdelen van het tuinbouwcluster, zoals veredeling, vermeerdering, logistiek, handel, technologiebedrijven, aanverwante bedrijvigheid en de specifieke kennisinstellingen. Daarbij spelen steeds meer maatschappelijke vraagstukken waarvoor een integrale gebiedsaanpak noodzakelijk is, waarbij thema's als klimaat, energie, waterberging en logistiek in samenhang worden benaderd.

Een deel van de tuinbouwproductiegebieden in Nederland is niet toegerust op de eisen van moderne productietuinbouw. Hier zijn grote, goed ontsloten kavels nodig, een moderne bedrijfsuitrusting en verwijdering, verplaatsing of uitbreiding van verspreide tuinbouw, met oog voor de problematiek van solitaire bedrijven. Moderniseren van het hele tuinbouwareaal betekent inzet op circulaire en duurzame tuinbouw: denk aan watertekort en wateroverlast, verzilting en uitputting van de bodem voorkomen en biodiversiteit vergroten. Een regionale aanpak is nodig voor gezamenlijke investeringen in bijvoorbeeld warmtenetten en waterzuivering. Voor bijvoorbeeld de glastuinbouw betekent moderniseren tot 2030 300 hectare glastuinbouw per jaar vernieuwen. Voor de open teelten is dit het klimaatbestendig

maken van de intensieve productiegebieden. Op dit moment stagneert de modernisering van het productieareaal als gevolg van hoge kosten, trage marktwerking en onvoldoende organisatie op regioniveau. Individuele bedrijven die niet in concentratiegebieden zijn gevestigd, kunnen veelal niet uitbreiden, maar ook niet verplaatsen. De aanpak van modernisering is regionaal maatwerk, maar er is een aantal overkoepelende knelpunten op het vlak van bijvoorbeeld water, energie en regelgeving. Elke regio vindt op dit moment zelf het wiel uit.

Wat loopt er al?

Het ministerie van LNV stelt een meerjarig actieprogramma klimaatadaptie landbouw op, waarbij Greenports Nederland wil aansluiten. Ook worden momenteel nationale, provinciale en regionale omgevingsvisies opgesteld. In deze nota's moet de tuinbouw een passende plek krijgen, met modernisering van het productieareaal als belangrijkste uitdaging. In vrijwel elke regio en elke greenport lopen moderniseringsinitiatieven. Enkele regio's hebben zelfs toegesneden ontwikkelingsbedrijven zoals Coalitie HOT, GOM en TOM Brabant. Uit ervaring blijkt dat herstructurering een goede kans van slagen heeft als ondernemers de samenwerking aangaan met lokale overheden en het gebied een duurzaam perspectief heeft.

Wat willen we bereiken binnen Greenports Nederland?

De toegevoegde waarde van samenwerking binnen Greenports Nederland zit vooral in het stimuleren van de gebiedsgerichte uitwerking door landelijke sturing te organiseren en expertise te delen. Ruimtelijke oplossingen vinden bedrijfsleven en overheden binnen de greenports en de uitvoering blijft dus regionaal. Greenport Nederland stimuleert kennisuitwisseling, zodat regio's van elkaar leren. De tijd en de sector zijn rijp voor een geleide gebiedsgerichte aanpak. Greenports Nederland faciliteert het verkrijgen van een beeld van welke teeltgebieden duurzaam perspectief hebben. Duurzaam perspectief is er in een gebied als:

- Randvoorwaarden op het gebied van duurzaamheid op orde gebracht kunnen worden tegen maatschappelijk aanvaardbare kosten.
- Er voldoende economisch perspectief is voor de ondernemer op de locatie, bijvoorbeeld door de grootte van de kavel of mogelijke specialisatie.
- Er een match gemaakt kan worden tussen stoppende ondernemers en ondernemers die willen uitbreiden zodat gebieden niet op slot komen te zitten.

Prioriteit RUIMTELIJKE INRICHTING

Wat pakken we op in de agenda ruimtelijke inrichting?

De agenda ruimtelijke inrichting zal SMART-doelstellingen en een heldere taakverdeling bevatten. We pakken het volgende op:

- 1 Plan van aanpak om bestaande visies tot uitvoering te brengen. Eind 2019 hebben we een compleet beeld per greenport.
- 2 Regionale aanpak versnellen door pilots te starten waarin overheden en bedrijfsleven samenwerken. De regionale greenports pakken de regie, Greenports Nederland helpt met kennis en agendering bij ontbrekende instrumenten.
- 3 Regelgeving optimaliseren en experimenteerruimte inrichten, onder andere om te onderzoeken in hoeverre het beschikbare ruimtelijke instrumentarium toereikend is.
- 4 Vestigingskaders actualiseren mede in relatie tot klimaatadaptatie, bodem- en waterbeheer en biodiversiteit.

De tafel ruimtelijke inrichting van Greenports Nederland geeft de agenda in 2019 verder vorm.

Prioriteit VERSLOGISTIEK

AMBITIE

Een snel en optimaal benut duurzaam versnetwerk opbouwen en markttoegang verbeteren

Onze ambitie is de ecologische footprint van de verslogistiek te verkleinen. Dit door processen te digitaliseren, de hoeveelheid milieubelastende verpakkingen terug te dringen, vertragende grensprocedures aan te pakken, handelsbelemmeringen te agenderen en de transportsnelheid te vergroten door een excellent synchromodaal versnetwerk te ontwikkelen waarbij wegtransport, luchtvracht, binnenvaart en railtransport slim en integraal worden ingezet en via internationale corridors worden verbonden.

Waarom zijn afspraken nodig op nationaal niveau?

Nederland geldt als één van de belangrijke logistieke draaischijven voor tuinbouwproducten in de wereld.

Import en re(export) van groenten, fruit, bloemen en planten vormen een belangrijk deel van de handelsstromen van en naar Nederland. Een vrije toegang tot de Europese markt is daarvoor cruciaal. In Brussel zijn er echter ontwikkelingen gaande die een steeds restrictiever importbeleid najagen. Dit dwarsboomt de ontwikkeling van het tuinbouwcluster; vrije toegang tot nieuwe en bestaande exportmarkten is cruciaal voor onze sector.

Bovendien staat het logistieke netwerk onder druk vanwege te weinig fysieke capaciteit, ontbrekende knooppunten en onvoldoende onderlinge samenwerking. Vooral de uitwisseling van data schiet tekort, zowel met overheden als in de afzetkolom. Uitdagingen op het vlak van verduurzaming liggen er bij alle modaliteiten. Een synchromodaal versnetwerk benut verschillende vervoersvormen flexibel en sluit ze duurzaam op elkaar aan.

Prioriteit VERSLOGISTIEK

Klanten in de keten vragen in toenemende mate om een stevige reductie van de CO₂-footprint en dit betekent grote investeringen in emissieloze schepen, treinen en schone vrachtwagens. Uitdagingen op het vlak van verduurzaming liggen ook bij de verschuiving van weg naar spoor: op nationaal niveau vraagt dit om het doorontwikkelen van de productiegebieden met een daarop toegesneden infrastructuur, mainports en andere internationale knooppunten. Daarnaast is uitbouw van enkele regionale terminals nodig.

Om wereldwijd toonaangevend te blijven in logistiek, moet de ontwikkeling van de Nederlandse verslogistiek in het perspectief van internationale versstromen worden geplaatst. Zoals de Europese corridors en de Zijderoute. Er is ruimte voor verbetering van het proces van fytosanitaire import- en exportinspecties, waarmee de capaciteit bij de fytosanitaire keuringen beter benut wordt, de afstemming met het bedrijfsleven verbeterd en technische mogelijkheden om bijvoorbeeld data uit te wisselen beter benut worden.

Klanten in de keten vragen om een stevige reductie van de CO₂-footprint

Voor de import van bloemen is luchtvracht van essentieel belang. De positie van luchtvracht op Schiphol staat onder druk. Nieuwe regelgeving moet de positie van vrachtluchten ('full freighters') binnen Nederland beschermen en verdringing door passagiersvluchten voorkomen.

Wat loopt er al?

In het verlengde van het MIRT-onderzoek 'Greenports en de samenwerking met Mainports' is in 2016 al een platform van het agrologistieke bedrijfsleven, de havens en Schiphol ingesteld (Green meets Ports). Dat biedt aanknopingspunten. Ook lopen er verschillende projecten op het gebied van bijvoorbeeld koelcontainertransport en overslag op binnenvaart en rail, railconcepten, papierloos certificeren in verslogistiek, data delen, 'green last mile' en sensoren (de 'green last mile' is het laatste stuk van de transportketen, naar winkels of consumenten, in een stedelijke omgeving waar vervuילend vrachtverkeer ongewenst is). De logistiek en verwerkende industrie werken aan aanpassingen die afval voorkomen. In een aantal projecten is aansluiting gezocht met de Topsector Logistiek en Topsector Tuinbouw & Uitgangsmaterialen.

Om duurzame handel te garanderen, sluiten branches convenanten of ontwikkelen ze monitoringssystemen. Zoals het 'Convenant Sustainable Initiative Fruits and Vegetables' (SIFAV), van GroentenFruit huis voor het duurzaam importeren uit risicolanden. En de Sustainable Sourcing Scan en Floriculture Sustainable Initiative (FSI) van de Vereniging van Groothandelaren in Bloemkwekerijproducten (VGB) die duurzaamheid bij inkoop meten en sturen.

Om de omschakeling naar duurzame verpakkingen binnen de versketens te versnellen, worden initiatieven opgezet zoals deelname van RoyalFloraHolland aan de branche-verduurzamingsplannen via het Kennisinstituut Duurzaam Verpakken (KIDV) en het Plastic Pact.

Wat willen we bereiken binnen Greenports Nederland?

Het voornemen is om het Ondernemersplatform Green meets Ports als transitietafel onder te brengen bij Greenports Nederland. De samenstelling van dat platform zal daarvoor worden verbreed, onder meer met ondernemers uit andere greenports. Binnen Greenports Nederland kunnen we de visie op de toekomst van logistiek verder vormen en samen met partners kunnen we bepalen welke inzet nodig is om capaciteit en bereikbaarheid te verbeteren.

Ook kunnen we binnen Greenports Nederland vaststellen hoe we de modal shift (de overstap van de ene naar de andere vervoersvorm, bijvoorbeeld van wegvervoer naar schip of trein), stimuleren, fytosanitaire inspecties en douaneformaliteiten optimaliseren en data delen, zodat infrastructuur beter benut kan worden. Greenport Nederland kan ook bijdragen aan de ontwikkeling van internationale goederencorridors die goed aansluiten op de behoeften van de sector.

Wat pakken we op in de agenda verslogistiek?

De agenda verslogistiek zal SMART-doelstellingen en een heldere taakverdeling bevatten. We pakken het volgende op:

- 1 Positie van Nederland als handelsnatie voor tuinbouwproducten versterken, door in te zetten op lobby voor behoud en versterking van de markttoegang vanuit de EU naar derde landen.
- 2 Visie op synchromodaal netwerk ontwikkelen, met logistieke concepten voor 'last green mile'.
- 3 Transport naar rail en binnenvaart verschuiven en strategische posities van de versketens bij de mainports beter verankeren.
- 4 Betere informatieontsluiting binnen de ketens, om douaneformaliteiten en inspecties te vereenvoudigen en versnellen.
- 5 Logistieke data verbeteren en delen, om transportstromen te optimaliseren en tot nieuwe vormen van samenwerking te komen.
- 6 Gezamenlijk dataplatform bouwen onder andere door uniformering van standaarden en inzetten van nieuwe technieken.
- 7 Online economie binnen vijf jaar inbedden in de supply chains van verslogistiek.
- 8 De toepassing van duurzame verpakkingsmaterialen versnellen en het gebruik van eenmalige verpakkingsmaterialen zoveel mogelijk elimineren.

De tafel verslogistiek van Greenports Nederland geeft de agenda in 2019 verder vorm.

Prioriteit GEZONDE PLANTEN, GEZONDE MENSEN

Teelt verduurzamen

Onze ambitie is om bij te dragen aan duurzame productie van voedsel en siergewassen en het gebruik van deze producten te bevorderen. Dit doen we door uit te gaan van gezonde weerbare planten in een weerbaar teeltsysteem, die minder afhankelijk zijn van chemische gewasbeschermingsmiddelen. Stip op de horizon: de emissie van mineralen en gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlakte- en grondwater is in 2030 vrijwel nihil.

Gebruik gezonde producten verhogen

Onze ambitie is om bij te dragen aan een gezondere, gelukkige bevolking door gezonde voeding te stimuleren en het gebruik van duurzame siergewassen, voor binnen en buiten, te bevorderen. Stip op de horizon: consumenten eten in 2030 voldoende groenten en fruit en voldoen minimaal aan de aanbeveling uit de Schijf van Vijf voor deze producten.

Waarom zijn afspraken nodig op nationaal niveau?

Gezonde planten

De sector wil teeltsystemen en de omgeving waarin ze teelt zo aanpassen dat planten en tuinbouwproducten weerbaar zijn tegen ziekten en plagen, zowel tijdens de productiefase als na de oogst. Dit sluit aan op de duurzaamheidseisen vanuit de markt en maatschappij. Om de omslag daadwerkelijk te realiseren en nagenoeg emissieloos te kunnen gaan telen, is verdere kennisontwikkeling en meer beleidsruimte noodzakelijk. Door sectorbreed kennis te ontwikkelen op dit terrein en met goed flankerend beleid, kan het Nederlandse tuinbouwcluster de huidige koppositie behouden en met de ontwikkelde producten, kennis en technologie leidend zijn op internationale markten. Plantgezondheid in Nederland is namelijk de basis voor onze export.

Afspraken op nationaal niveau zijn nodig, omdat de transitie en de gevraagde kennisontwikkeling het hele tuinbouwcluster aangaan. Ook zijn nationale afspraken nodig omdat het tuinbouwcluster tegen beleidsgrenzen en een ongelijk Europees speelveld aanloopt. Dit zet de concurrentiepositie van de Nederlandse tuinbouw onder druk. De ambitie van de sector staat daardoor in contrast met de noodzaak voor ondernemers om economisch rendabel te kunnen werken.

Wat ontbreekt is een registratie- en monitoringssysteem voor de milieu-impact en voor meting van biodiversiteit in de productiegebieden. Bovenal is imagooversterking van de tuinbouwsector permanent nodig, om een breed maatschappelijk draagvlak voor onze tuinbouw te behouden. Het tuinbouwcluster verduurzaamt, maar het grote publiek heeft hiervan nog te weinig weet.

Gezonde mensen

De producten en diensten uit de voedingstuinbouw en sierteelt zijn de basis voor gezondheid en welzijn. De consumptie van groenten en fruit ligt ver onder de aanbevolen hoeveelheid. Een hogere consumptie verkleint het risico op veelvoorkomende ernstige ziektes als darmkanker, hartziekten en diabetes. De consumptie verhogen kan niet door één maatregel of één partij, maar alleen met een aanpak waarbij alle partijen samenwerken die van invloed zijn op deze consumptie.

Vergroening van de gebouwde omgeving en het gebruik van bloemen en planten dragen bij aan een betere leefomgeving. In een omgeving met veel bloemen, planten en bomen blijven mensen langer vitaal en zo'n omgeving tempert extreme weersomstandigheden zoals hitte of piekbuien. Vergroening stimuleren draagt wereldwijd bij aan de volksgezondheid, bij toenemende verstedelijking, vergrijzing en weersextremen. Er moet meer bekendheid komen over de baten van vergroening.

Het is van belang wereldwijd de toegang te bevorderen tot de kennis, het uitgangsmateriaal, de technologie en tuinbouwmaterialen die het Nederlands tuinbouwcluster als koploper ontwikkelt, om zo wereldwijd meer gezonde consumptie en een groene en kleurrijke omgeving te realiseren.

Wat loopt er al?

Gezonde planten

Binnen de 'Kennis- en Innovatieagenda (KIA) 2018 – 2021' van Topsector Tuinbouw & Uitgangsmaterialen is Duurzame Plantaardige Productie een belangrijk thema. Dit thema is gericht op kennisvragen die de ontwikkeling van resistent en stressbestendig uitgangsmateriaal, een goede plantgezondheid en duurzame en weerbare productiesystemen mogelijk kunnen maken.

Bedrijven en brancheorganisaties uit het hele tuinbouwcluster dragen bij aan het realiseren van een weerbaarder teeltsysteem. Veredelaars ontwikkelen plantenrassen die minder vatbaar zijn voor ziekten en plagen en klimatologische omstandigheden. De inzet van biologische gewasbescherming is op vrijwel elk tuinbouwproductiebedrijf een vanzelfsprekendheid. Telers werken aan een weerbare teelt binnen teeltsystemen die minder kwetsbaar zijn. Bijvoorbeeld met het project Vitale teelt 2030, dat in de bollensector is geïntroduceerd.

Prioriteit GEZONDE PLANTEN, GEZONDE MENSEN

Ook werken telers aan een gezondere omgeving, bijvoorbeeld met collectieve watergeefsystemen en hergebruik van reststromen uit de waterzuivering. Een project als Fruitteelt 4.0, precisiefruitteelt in kader van Tuinbouw Digitaal, zorgt voor efficiënter, veiliger en duurzamer omgaan met grondstoffen.

LTO Nederland en alle aangesloten tuinbouworganisaties hebben in 2018 een ambitiedocument over plantgezondheid uitgebracht: 'Gezonde Teelt, Gezonde Toekomst'. Hierin staan stevige doelstellingen voor vergroening gewasbescherming, emissie, residuen en bevorderen weerbaarheid gewassen en productiesystemen, inclusief een monitoringsysteem. Op sectorniveau is dat door de diverse tuinbouworganisaties verder geconcretiseerd. In een dergelijk systeem is chemische gewasbescherming niet uitgesloten, maar uitsluitend bedoeld als aanvulling op een pakket van onder meer weerbare planten en bodem, biologische gewasbescherming en nieuwe, milieuvriendelijkere middelen.

De 'Toekomstvisie gewasbescherming 2030, naar weerbare planten en teeltsystemen' van het ministerie van LNV en betrokken stakeholders, inclusief de tuinbouwsector, heeft als doel weerbare plant- en teeltsystemen te ontwikkelen, waarin tuinbouw en natuur verbonden zijn en nagenoeg geen emissie van gewasbeschermingsmiddelen plaatsvindt.

Medio 2019 is het uitvoeringsprogramma naar verwachting gereed. De ambities van de diverse schakels in de keten en de overheid sluiten goed op elkaar aan. De genoemde tijdspaden zijn ambitieus maar nodig, gezien het naar verwachting verder versmallend pakket aan gewasbeschermingsmiddelen door nieuwe wetenschappelijke inzichten en aangescherpte criteria voor risico's voor mens, dier en milieu.

Concrete voorbeelden waar de tuinbouwsector behoefte aan heeft, en die samen met het ministerie van LNV en betrokkenen verder worden uitgewerkt in de uitvoeringsagenda gewasbescherming:

- Nieuwe veredelingsmethoden waarmee de inzet van belastende middelen kan worden voorkomen.
- Experimenteerruimte voor nieuwe innovatieve laagrisicomiddelen en toepassingen.
- Snellere en eenvoudige registratie en toelating van (groene) gewasbeschermingsmiddelen met een relatief laag risico.
- Toepassingsmogelijkheden voor pleksgewijze correctie met gewasbeschermingsmiddelen om risico te kunnen nemen bij de toepassing van innovatieve duurzame teeltmethoden.
- Mogelijkheden om bij calamiteiten met ziekten en plagen snel te kunnen acteren.

Om de inspanningen op het gebied van een gezonde teelt zichtbaar te maken heeft de tuinbouw in samenwerking met diverse organisatie ondersteuning gegeven aan het ontwikkelen en stimuleren van duurzaamheids- en certificeringsprogramma's. Dit komt tegemoet aan de bovenwettelijk eisen vanuit de retail.

Gezonde mensen

Het 'Nationaal Actieplan Groenten en Fruit (NAGF)' is in 2017 gestart als samenwerkingsverband van groente- en fruitsector (GroentenFruit Huis (GFH)), supermarkten (Centraal Bureau Levensmiddelen), overheid (Ministerie van LNV) en diverse maatschappelijke organisaties. De taak van het NAGF is acties en initiatieven verzamelen, verbinden, verrijken en verspreiden die bijdragen aan een hogere consumptie van groenten en fruit. De ambitie van de sector is geheel in lijn met het 'Preventieakkoord'. In dit akkoord hebben CBL, Veneca en GFH afgesproken om samen met de overheid de consumptie van groente en fruit in Nederland jaarlijks structureel te laten toenemen.

De positieve effecten van groen zijn in verschillende onderzoeken aangetoond. Topsector-programma De Groene Agenda zet deze kennis om naar kunde en verdienmodellen, evenals Stichting De Groene Stad. Met als doel concrete vergroeningsprojecten.

Wat willen we bereiken binnen Greenports Nederland?

Gezonde planten

De ambities van de tuinbouwsector op het vlak van gezonde teelt en gezonde leefomgeving zijn leidend. Voor de sector is er een wereld te winnen in successen uitdragen, het imago verbeteren en in het maatschappelijk debat over de balans tussen de noodzakelijke gewasbescherming om veilige en gezonde gewassen te kunnen blijven produceren en de milieu-impact daarvan. Samen met de diverse stakeholders wil Greenports Nederland zich inspannen voor de randvoorwaarden om concurrerend te blijven op het gebied van duurzame productie en kennis te kunnen ontwikkelen, valoriseren en exporteren. Om de omslag en de genoemde ambities te realiseren is een gezamenlijk transitietraject en extra financiële ondersteuning van onder meer de overheid noodzakelijk. Hiervoor is vanuit de productiesectoren het uitvoeringsprogramma 'Healthy Plants, Healthy Planet' opgesteld, gericht op weerbare planten en teeltsystemen, high-tech-detectie en toepassing en verdere vergroening van het middelenpakket. Er worden nieuwe biologische middelen ontwikkeld om een weerbaar teeltsysteem en een schone teeltomgeving te ondersteunen. En we werken aan de verbetering van de biodiversiteit in productiegebieden.

Prioriteit GEZONDE PLANTEN, GEZONDE MENSEN

In de transitieperiode is het belangrijk dat er een 'medicijnkast' met voldoende adequate maatregelen en gewasbeschermingsmiddelen beschikbaar is. Deze zijn tevens noodzakelijk als noodmaatregel om het behoud van onze internationale afzetmarkt fytosanitair te kunnen borgen. Dit alles vraagt erkenning en ruimte voor experimenten.

**Bovenal is imagoversterking nodig.
Het tuinbouwcluster verduurzaamt,
maar het grote publiek heeft hiervan
nog te weinig weet**

Gezonde mensen

Met het 'Tuinbouwakkoord' haakt de sector aan bij het 'Preventieakkoord' en zetten we in op extra ondersteuning van het NAGF voor de invulling van de ambitie voor een hogere groente- en fruitconsumptie. In diverse publiek/private samenwerkingen (PPS), gefinancierd door de Topsector T&U zijn kansrijke interventies getest. Schoolfruit aanbieden en een gezonder aanbod van voedingsmiddelen op de werkplek zijn twee zeer kansrijke manieren om consumptie te verhogen en gedrag te veranderen. We zetten ons in om deze studies te vertalen naar businessconcepten voor de tuinbouw.

Wat pakken we op in de agenda gezonde teelt, gezonde mensen?

De agenda gezonde teelt, gezonde mensen zal SMART-doelstellingen en een heldere taakverdeling bevatten. We pakken het volgende op:

Gezonde planten

- 1 Bijdragen aan en ondersteunen van 'Toekomstvisie gewasbescherming 2030, naar weerbare planten en teeltsystemen' en LTO-ambitie 'Gezonde Teelt, Gezonde Toekomst'. Specifieke punten daaruit:
  - a. Fundamenteel onderzoek stimuleren.
  - b. Nieuwe veredelingstechnieken stimuleren.
  - c. Complementaire maatregelen en groene/laagrisico middelen stimuleren.
  - d. Biodiversiteit versterken.
  - e. Gelijke spelregels op EU-niveau.
- 2 Knelpunten wet- en regelgeving aankaarten.
- 3 Medicijnkast voor calamiteiten beschikbaar houden.
- 4 Gelijke speelveld inrichten op internationaal vlak.
- 5 Debat opzoeken door binnen de ketens transparantie te creëren op basis van valide data.
- 6 Imago verbeteren.

Gezonde mensen

- 1 Uitvoering 'Preventieakkoord' ondersteunen.
- 2 Kansrijke interventies voor hogere groente- en fruitconsumptie uit PPS-projecten vertalen naar verdienen modellen.
- 3 Schoolfruit versterken.
- 4 Aanbod gezonde voeding op de werkplek versterken.
- 5 Programma Groene Agenda voorzetten.
- 6 Initiatieven ondersteunen die de bewijskracht van de baten van groen en bloemen versterken.
- 7 Onderzoek naar baten van bloemen en groen voor productiviteit, ziekteverzuim, energieverbruik ondersteunen.
- 8 Beïnvloedende groenaanleg voeden met kennis en bewijslast baten.
- 9 Floriade 2022 benutten voor uitdragen impact bloemen en groen.

De tafel gezonde teelt, gezonde mensen van Greenports Nederland geeft de agenda in 2019 verder vorm.

Prioriteit INNOVATIE

AMBITIE

Leidend blijven in kennisontwikkeling en kennistoepassing

Onze ambitie is om wereldwijd toonaangevend te blijven als tuinbouwnatie door kennisontwikkeling, de toepassing van vooruitstrevende technieken en hoogwaardig uitgangsmateriaal, innovatieve producten, teeltconcepten en logistieke oplossingen te leveren.

Waarom zijn afspraken nodig op nationaal niveau?

Het ontstaan van een sterke tuinbouwsector in Nederland is mede te danken aan gunstige, gematigde klimatologische omstandigheden, sterk ondernemerschap en breed support van de overheid via het zogenaamde OVO-drieluik: Onderwijs, Voorlichting, Onderzoek. Ondanks hoge productiekosten wist Nederland een voorsprong op te bouwen, wat vooral te danken is aan kennisontwikkeling en -toepassing in een sterk cluster.

Om internationaal aan de top te blijven, blijven investeringen in kennis en innovatie noodzakelijk. Door in te spelen op maatschappelijke uitdagingen, nieuwe businessmodellen te ontwikkelen en samen te werken met andere sectoren versterken we de positie van het cluster. De uitwisseling tussen de verschillende regionale, landelijke en internationale innovatiepro-

gramma's is nog niet optimaal. Op dit moment is de financieringsstructuur erg versnipperd. Topsector T&U, nationale en regionale overheden gaan in het kader van de invulling van het nieuwe missiegedreven innovatiebeleid sterker met elkaar samenwerken. Daarbij staan maatschappelijke uitdagingen, bijvoorbeeld rond het sluiten van kringlopen, klimaatneutrale productie, klimaatadaptatie en gezonde en duurzame voeding en leefomgeving centraal. Dit als basis voor een door overheid én bedrijfsleven breed gedragen agenda en financieringsstructuur voor kennisontwikkeling (door fundamenteel en toegepast onderzoek) en voor valorisatie van kennis.

Duurzame en circulaire innovaties blijken in de praktijk vaak tegen belemmerende regelgeving aan te lopen, waarvan de bevoegdheden op lokaal, landelijk of Europees niveau belegd zijn. Coördinatie tussen de verschillende niveaus kan bijdragen aan snelle helderheid voor ondernemers die bij het realiseren van duurzame en circulaire innovaties tegen wettelijke belemmeringen aanlopen.

Wat loopt er al?

De glastuinbouwsector en het Rijk werken al meer dan vijftien jaar met goede resultaten samen aan strategische cross-sectorale innovaties via SIGN (Stichting Innovatie Glastuinbouw). Sinds 2012 werken Rijk, bedrijfsleven en kennisinstellingen samen binnen Topsector T&U op het gebied van kennis & innovatie (naast internationalisatie en human capital). De topsector stelde in 2017 een 'Kennis- en Innovatieagenda 2018-2021' op. Deze agenda omvat vier innovatiethema's: Duurzame Plant-aardige Productie, Consument, Markt & Maatschappij, Energie & Water, en High Tech & Digitale Transformatie. Het onderzoek binnen Topsector T&U wordt uitgevoerd in publiek/private

Waar sprake is van belemmeringen en barrières, bijvoorbeeld in wet- en regelgeving wordt een gezamenlijke aanpak ontwikkeld om tot oplossingen te komen

samenwerking. Binnen de Sector Greenhouse technology lopen al meerdere projecten gericht op de verdere digitalisering in de internationale supply keten. De stichting Hortivation voert momenteel projecten voor het ontwikkelen van softwareprogramma's op het gebied van Big Data en machine learning. Daarbij wordt ingespeeld op behoeften van Nederlandse en internationale investeerders.

Prioriteit INNOVATIE

Daarnaast financiert het ministerie van LNV onderzoeksprogramma's rechtstreeks bij Wageningen UR ter ondersteuning van het beleid. De regionale greenports werken samen op vijf innovatielijnen en delen een innovatiemakelaar. Thema's zijn duurzame productie, future farming, big data, plantinhoudsstoffen, slimme ketens en gezondheid & welzijn. Deze thema's worden verdiept in fieldlabs en onderzoekscentra in diverse regio's zoals in Bleiswijk, Lisse, Naaldwijk, Aalsmeer, Wageningen, Venlo en Zwaagdijk.

Wat willen we bereiken binnen Greenports Nederland?

Juist op de prioriteit innovatie kunnen de diverse organisaties in Greenports Nederland snel schakelen en slim verbinden tussen het (inter)nationale en regionale niveau, tussen de kenniswereld en de praktijk en tussen de opdrachtnemer en de financier.

In het kader van missiegedreven beleid van de rijksoverheid formuleren drie ministeries (LNV, EZK en I&M) en de TKI's Agri&Food, T&U en Water een gezamenlijke kennis- en innovatieagenda Landbouw, Water en Voedsel. Ook wordt in dit kader samengewerkt met NWO. Greenports Nederland levert hieraan een bijdrage en haakt aan bij het de missies en agenda's die in dit verband worden opgesteld.

De inzet van de topsectoren is steeds een integrale kennisketen ontwikkelen, waarin naast fundamenteel ook toegepast onderzoek en kennisverspreiding en toepassing aandacht moeten krijgen. Greenports Nederland vervult een complementaire rol door de focus te leggen op kennisdeling, toepassing van kennis, oplossingen zoeken voor knelpunten, ondernemers bereiken en mobiliseren, regionale vraagstukken oppakken en EU-subsidies inzetten die via de regio/landsdelen lopen.

Greenports Nederland wil een platform bieden voor de valorisatie van kennis en innovatie, via regionale financieringsstromen en kennisdeling richting ondernemers. Ons streven is om de instrumenten van de overheid meer dienend te laten zijn aan de innovatiepraktijk van ondernemers.

Waar sprake is van belemmeringen en barrières, bijvoorbeeld in wet- en regelgeving wordt een gezamenlijke aanpak ontwikkeld om tot oplossingen te komen. Veel belemmeringen bevinden zich bijvoorbeeld op het gebied van ruimte en milieu, waar bevoegdheden liggen bij provincies, gemeenten en waterschappen. Greenports Nederland kan bijdragen aan duidelijkheid voor ondernemers en het in overleg met bevoegde instanties op maat gesneden experimenteerruimte creëren.

Wat pakken we op in de agenda innovatie?

De agenda innovatie zal SMART-doelstellingen en een heldere taakverdeling bevatten. We pakken het volgende op:

- 1 Bijdragen aan de kennis- en innovatieagenda Landbouw, Water en Voedsel.
- 2 Landelijke onderzoeksagenda's laten aansluiten bij ondernemers die werken aan innovaties, door de toepasbaarheid voor het mkb als toetsingscriterium te agenderen.
- 3 Regionaal en bovenregionaal kennis delen en verspreiden.
- 4 Subsidiestromen beter ontsluiten en inzetten en waar mogelijk landelijke en provinciale regelingen verbinden.
- 5 Sectoren steunen bij het creëren van draagvlak voor een verbindend verklaring, via een effectieve inrichting en efficiënte uitvoering.
- 6 De tuinbouwsector profileren in 'Brussel' om Europese subsidieregelingen beter op de sector te laten aansluiten.
- 7 Een actieve rol spelen op nationaal, EU- en mondiaal niveau om intellectueel eigendom goed te beschermen. Dit vraagt ook stimulerende wetgeving voor het gebruik van innovatieve technieken.
- 8 Gezamenlijke aanpak van belemmerende regelgeving die innovatie in de weg staat.

De tafel innovatie van Greenports Nederland geeft de agenda in 2019 verder vorm.

Prioriteit ARBEIDSMARKT & ONDERWIJS

Voldoende goed opgeleide praktijkmensen voor groene banen

Onze ambitie is bijdragen aan een robuust tuinbouwcluster in Nederland waar op lange termijn goed opgeleide theoretisch en praktijkgeschoolde mensen bijdragen aan een gezonde, circulaire tuinbouwsector. In 2030 heeft de tuinbouwsector een goed imago, een concurrerende positie op de arbeidsmarkt en kwalitatief uitstekende opleidingsvoorzieningen, die passen bij de economische positie, waardoor er voldoende goed opgeleide mensen beschikbaar zijn.

Waarom zijn afspraken nodig op nationaal niveau?

Er is op de middellange termijn op alle niveaus een dreigend tekort aan (gekwalficeerde) mensen in de het hele tuinbouwcluster. Om dit tekort te voorkomen is een omslag nodig in de manier waarop de sector bekend staat en hoe er rekening wordt gehouden met de sector. Daarvoor is het belangrijk te werken aan de bekendheid en goede naam, aan goed werkgeverschap, betere aansluiting tussen onderwijs en bedrijfsleven, bezuinigingen in het onderwijs te voorkomen en belemmerende wet- en regelgeving tegen te gaan.

De instroom van studenten in en vanuit het mbo, hbo en wo moet op peil blijven of liever groter worden. Datzelfde geldt voor de investering in het behoud van goede mensen. Daarvoor is het belangrijk de tuinbouwsector beter bekend te maken onder studenten en afgestudeerden, ook van het niet-groene onderwijs, bijvoorbeeld met een digitale achtergrond. Instroom begint bij een goed imago. Het imago én het behoud van goede mensen die eenmaal zijn ingestroomd, hangt af van goed werkgeverschap. Naarmate de tuinbouw een hogere positie krijgt in de

waardekolom, zou het werkgeverschap ook mee moeten bewegen naar meer continuïteit in het arbeidsbestand en investering in ontwikkeling van medewerkers.

Ondertussen sluit de wet- en regelgeving niet altijd aan op de huidige en toekomstige behoeften van de sector. Zo werken de plannen van het ministerie van Sociale Zaken om flexarbeid kunstmatig duurder te maken contraproductief in de tuinbouwsector, die natuurlijke producten voortbrengt, waaraan seizoensarbeid inherent is. De huisvesting van seizoensarbeiders is in veel gemeenten problematisch en niet optimaal. Om deze problematiek op te lossen is een meer regionale en provinciale aanpak nodig.

Goede samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven is voorwaarde om, zowel kwalitatief als kwantitatief, te kunnen voldoen aan de personeelsbehoefte van het bedrijfsleven. Het onderwijs kan meer en sneller gebruik maken van kennis en innovatie in de sector. Samenwerking binnen het groene onderwijs garandeert adequate kennisdoorstroming en zorgt voor landelijk en regionaal onderwijsaanbod met arbeidsmarktperspectief.

Wat loopt er al?

De Human Capital Agenda van Topsector T&U is onlangs aangevuld met een GroenPact van een brede coalitie uit onderwijs, overheden en bedrijfsleven. Het pact wil bijdragen aan betere aansluiting tussen onderwijs op arbeidsmarkt vragen, aan de versterking van de kennis- en innovatie-infrastructuur, aan cross-overs met sectoren zoals ICT, techniek en zorg en aan doorlopende lijnen in het leren. Op dit moment lopen er meerdere leertrajecten en onderwijsprojecten. Enkele voorbeelden zijn de samenwerkingsvormen bij Groen Onderwijscentrum Aalsmeer, de flexibele deeltijdopleiding Inholland, de bollencademie door KAVB, masterclass bomenkwekerij van Wellant en Greenport Boskoop, SPOC Telen zonder daglicht van de HAS Den Bosch, het veredelings- en vermeerderingsonderwijs met Seed Valley bedrijven en het World Horti Centre Naaldwijk.

Wat willen we bereiken binnen Greenports Nederland?

Op het vlak van arbeidsmarkt vraagstukken trekken de tuinbouwsector en onderwijs intensief met elkaar op. Bovendien zijn er allerlei regelingen en financieringsconstructies beschikbaar. Maar die zijn vaak onbekend en er wordt daarom nog te

Prioriteit ARBEIDSMARKT & ONDERWIJS

weinig gebruik van gemaakt. De weg hiernaar wijzen kan een dankbare rol zijn. Verder zit de toegevoegde waarde van een nationaal platform als Greenports Nederland in het verbinden van initiatieven en in het opschalen van wat regionaal goed werkt. Imagoverbetering van groen onderwijs en groene banen is een gezamenlijke uitdaging. Net zoals vraagsturing vanuit de praktijk richting de onderwijskolom. Een gedeeld probleem is de huisvesting van arbeidsmigranten. Greenports Nederland wil helpen de omslag naar circulaire tuinbouw en bijbehorende circulaire vaardigheden versneld te maken.

Wat pakken we op in de agenda arbeidsmarkt & onderwijs?

De agenda arbeidsmarkt & onderwijs zal SMART-doelstellingen en een heldere taakverdeling bevatten. We pakken het volgende op:

- 1 Overzicht in regelingen zodat de sector beter gebruik gaat maken van de mogelijkheden.
- 2 'Toekomstproof' en vraaggestuurd onderwijs met focus op innovatie en groen ondernemen. Regionale experimenten creëren rond de leven-lang-leren-agenda en goed werkgeverschap versterken.
- 3 Imago versterking van groene banen, door ondersteuning aan goede campagnes en het uitwisselen van regionale successen.
- 4 Regionale oplossingen voor huisvesting arbeidsmigranten ondersteunen en uitwisselen tussen de regio's.
- 5 Seizoensarbeid internationaal concurrerend houden.
- 6 Bedrijven ondersteunen bij het aantrekken van kennismigranten van buiten de EU.

De tafel arbeidsmarkt & onderwijs van Greenports Nederland geeft de agenda in 2019 verder vorm.

Prioriteit INTERNATIONALISERING

AMBITIE

Nieuwe markten en Europese samenwerking

Onze ambitie is focus aan te brengen in de benadering van de nieuwe markten, met respect voor verschillen tussen de branches en tussen bedrijven in de productie, handel, veredeling en techniek, door vorming van een gezamenlijk communicatieplatform en door informatie te delen over inkomende en uitgaande handelsmissies. Ook willen wij de greenports beter laten aanhaken op Europese samenwerkingen en betere toegang tot fondsen creëren.

Waarom zijn afspraken nodig op nationaal niveau?

De transitie van producten exporteren naar het verwaarden van kennis en systemen in landen buiten Europa is een kans voor de Nederlandse tuinbouw.

De trek naar de grote steden is onmiskenbaar. Deze ontwikkeling vindt zowel plaats in ontwikkelde als zich ontwikkelende economieën. De schaalgrootte van deze ontwikkelingen vraagt om een systematische aanpak voor voedselproductie en verslogistiek. De Nederlandse tuinbouwtechnologie- en veredelingssector en de logistieke dienstensector zijn bij uitstek in staat om hier inhoud aan te geven. Zo nodig doen ze dit samen met sectoren van buiten de tuinbouwsector, bijvoorbeeld architecten en infrastructurele partners. De internationaliseringstransitie vindt vaak plaats in economieën waar de overheid een grote rol speelt. Een privaat/publieke(PPS)-aanpak is dan ook een must. Een actief faciliterend beleid vanuit de overheid helpt enorm om het bedrijfsleven nieuwe markten te kunnen laten ontginnen. Nederland heeft zich in de afgelopen decennia ontwikkeld tot speler van wereldformaat qua productie, tuinbouwtoelevering en handel in tuinbouwproducten.

Prioriteit INTERNATIONALISERING

Bovendien kan Nederland een rol naar zich toetrekken als gidsland bij de Sustainable Development Goals van de VN 'geen honger', 'goede gezondheid en welzijn', 'industrie, innovatie en infrastructuur', 'duurzame steden en gemeenschappen' en 'verantwoorde productie en consumptie'. De promotie van de tuinbouwsector in eigen land bij bezoek van buitenlandse stakeholders en de internationale promotie via uitgaande handelsmissies is nog steeds gefragmenteerd en vaak regionaal georganiseerd. De profilering kan en moet veel krachtiger.

Europese samenwerking wordt ook voor de tuinbouw steeds belangrijker, omdat Europa voor vraagstukken rond een vitale Europese bevolking steeds meer verwacht van de oplossingen uit de tuinbouw.

Wat loopt er al?

Vanuit Topsector T&U en de provincies is er al veel aandacht voor Europese samenwerking en een stevige lobby op Europese regelgeving en subsidiefondsen. Daarnaast heeft de topsector een internationaliseringsstrategie waarmee de sector vraaggestuurd en tripartiete samenwerkt in derde landen. Deze strategie is gericht op de opbouw van duurzame tuinbouwketens en kennis- en innovatiesamenwerking.

Regionale en gemeentelijke overheden hebben een aantal vaste partnerrelaties met regio's in derde landen (bijvoorbeeld Zuid-Holland met China). Er is meer afstemming nodig tussen handelsmissies. Diverse initiatieven, zoals Horti Holland International, zijn afgelopen jaren gestrand vanwege gebrek aan voldoende gezamenlijke ambitie en een te brede dienstenportfolio. Met de komst van onder meer Dutch Greenhouse Delta en het World Horti Center ontstaan nieuwe mogelijkheden voor consortiavorming en promotie.

Wat willen we bereiken binnen Greenports Nederland?

Greenports Nederland kan als onafhankelijke nationale koepel de internationale positionering van de tuinbouw en een platformfunctie voor haar rekening nemen. Door informatie te delen,

regie tussen regio's te realiseren, en een gezamenlijke branding voor de b2b-markt te realiseren. Zo mogelijk wordt daar ook extra capaciteit voor gevonden om dit daadwerkelijk van de grond te laten komen. Door de ambitie bescheiden te houden, kan deze aanpak kans van slagen hebben. Het Nederlandse netwerk van landbouwraden blijven we inzetten om het tuinbouwcluster te verbinden met de internationale kansen. Ook zie we een rol in de programmering van de Floriade 2022 als een internationaal podium waar de Nederlandse tuinbouw haar oplossingen toont aan de professionele ondernemers en een breed consumentenpubliek.

Greenports Nederland wil transparantie brengen in grote handelsmissies en ontvangsten. Het is belangrijk dat we van elkaar weten waar en op welk moment het Nederlandse tuinbouwcluster gepromoot wordt. Door met elkaar een thematische en landenstrategie uit te werken, ontstaat meer samenhang en meer focus. Op die manier willen we gericht nieuwe markten aanboren.

Samenwerking op Europese lobby voeren we uit via de deskundigen bij de verschillende organisaties. Feeding and greening the cities wordt daarbij als gezamenlijk thema genomen. Door als greenports samen te werken op Europese dossiers en te participeren in consortia, ontstaat meer massa en slaagkans in het binnenhalen van Europese subsidies. De Nationale Tuinbouwagenda kan als ambitiedocument worden ingebracht bij de voorbereiding van de nationale uitvoeringsplannen voor Structuurfondsen en voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid.

Wat pakken we op in de agenda internationalisering?

De agenda internationalisering zal SMART-doelstellingen en een heldere taakverdeling bevatten. We pakken het volgende op:

- 1 Platform inrichten voor internationale branding (b2b) van het tuinbouwcluster.
- 2 Gezamenlijke strategie op nieuwe markten ontwikkelen. Daarbij een (publiek/private) aanpak en aanvullende diensten opzetten om acquisities voor turnkey opdrachten te ondersteunen.
- 3 Businessmodellen ontwikkelen om onze internationale positie te versterken en het Nederlands tuinbouwcluster vitaal te houden bij veranderende marktwensen.
- 4 Informatie over handelsmissies afstemmen en effectiviteit en kwaliteit vergroten.
- 5 Belang tuinbouw in Brussel agenderen. Tuinbouwoplossingen matchen met Europese vraagstukken.
- 6 Vanuit het bedrijfsleven kennis delen met ontwikkelende landen. Nederlandse kennis inzetten om tot duurzame productieketens te komen.
- 7 Beter inspelen op Europese behoefte en beschikbare instrumenten.
- 8 Floriade 2022 benutten voor branding van het tuinbouwcluster en als podium omarmen om internationale kansen te vergroten.

De tafel internationalisering van Greenports Nederland geeft de agenda in 2019 verder vorm.

Colofon

TUINBOUWAKKOORD

'Circulaire tuinbouw in de praktijk'

Binnen dit akkoord werken alle partijen samen aan een klimaatneutrale tuinbouw, modernisering van het productieareaal, gezonde planten/gezonde mensen, verslogistiek, innovatie, arbeidsmarkt & scholing en internationalisering. Ondergetekenden zetten zich in voor de Nationale Tuinbouwagenda 2019 - 2030.

14 maart 2019, Berkel en Rodenrijs

GREENPORTS-NEDERLAND.NL

De greenports, het Rijk en de tuinbouw provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Gelderland en Limburg hebben aan de basis gestaan van het ontstaan van Greenports Nederland en de Nationale Tuinbouwagenda. Ook is er gebruik gemaakt van de waardevolle inbreng van meer dan 60 experts uit de tuinbouwsector.

Greenports Nederland en de Tuinbouwagenda worden mogelijk gemaakt door de tuinbouw provincies Noord-Holland, Zuid-Holland, Gelderland en Limburg.

VORMGEVING
Studio 0174

FOTOGRAFIE
Alle foto's zijn beschikbaar gesteld door:
Flower Science
Greenport Aalsmeer
Glastuinbouw Nederland
Greenport West-Holland
Koppert
Provincie Zuid-Holland
Topsector Tuinbouw & Uitgangsmaterialen
Westland Marketing
World Horti Center
ZLTO

OPLAGE
500 stuks

COPYRIGHT
Niets uit deze uitgave mag geheel of gedeeltelijk worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar worden gemaakt zonder toestemming van Greenports Nederland.

1 maart 2019
Greenports Nederland, HortiVERSum, Louis Pasteurlaan 6, 2719 EE Zoetermeer

